

Yasadışı Göçmen Anlatılarında Folklorun İzleri

Canser Kardaş*

Öz: "Her çağda yaşanan iç çatışmalar, devletlerarası savaşlar, doğal felâketler ve daha iyi bir yaşama kavuşmak umudu nedenleriyle bireysel veya küçük gruplar hâlinde veya topluca göçler yaşanmıştır. Bu göçler beraberinde siyasal, sosyal ve ekonomik sonuçlar getirmektedir. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar "Göç Çalışmaları" olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmalar arasında folklor açısından ele alınabilecek bir araştırmaya rastlanmamıştır. Oysa yasadışı göçmen hareketliliğine bağlı olarak yolculuk boyunca yaşananlardan oluşan bir anlatı geleneğinin varlığı söz konusudur.

Bu makalede, Türkiye'den Avrupa'ya farklı zamanlarda çeşitli güzergâhlar deneyerek gitmeye çalışan, gidip geri dönen veya bu göç hareketlerine çeşitli oranlarda aracı olan kişilerin anlatıları mercek altına alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen anlatılara hiçbir müdahale olmaksızın (ağız özelliği-yanlış kelime kullanımı vb.) müdahale edilmeden aynen aktarılmıştır. Yasadışı göçmenlerin yolculuklarında karşılaşılan zor durumların ve gülünç yanların ele alındığı bir çalışmadır. Makalede göçmen folkloru ile göç yollarında oluşan kısa anlatılar folklor açısından değerlendirilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Folklor, anekdot, anı, yasadışı göçmen.

Traces of Folklore in The Narratives Illegal Immigrants

Abstract: Due to ethnic conflicts, wars, natural disasters, poverty, immigration took place with the hope of finding safety and better living conditions individually, collectively or in small groups. The immigrations brought about political, social or economic changes. Among migration studies, there is no research focusing on immigration from folkloric perspective. However, there is a narrative tradition created with the experiences of the immigrants. In this study, narratives of immigrants, who tried to move from Turkey to Europe, who went and turned back or who participated in this immigration movement one way or another by different routes at different times, were dealt with. The narratives

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kardascanser@gmail.com.

obtained through interviews were quoted without any correction or change (accent, wrong word usage etc.). The study reflects the difficulties or tragicomic events experienced by the immigrants during their journeys. In addition, immigration folklore and short narratives created during immigration journeys were evaluated in terms of folklore.

Keywords: Folklore, anecdote, memory, illegal immigrants.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli gerekçelerle insanların yaptıkları kalıcı veya geçici yer değişiklikleri olarak ifade edilebilen “göç” olgusunun, her dönemin şartlarına göre toplum ve birey üzerinde çeşitli etkiler bırakmıştır. Yapılan göçlerin kimi zaman devletlerin yıkılmasına veya kurulmasına yol açacak kadar güçlü etkileri olduğu gibi, kimi zaman da bölgesel demografik değişimlere yol açtığı bilinmektedir. Göçlerin devletler veya bölgeler üzerinde demografik, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal sonuçları bulunmaktadır.

İnsanların ülkelerarası yasal olmayan göçe başvurmalarının nedeni olarak yaşadıkları ülkelerdeki savaşlar başta olmak üzere; ekonomik, siyasal, kültürel ve etnik farklılıkların yol açtığı çatışmalar sıralanabilir. Ayrıca, gitmek istenilen ülkedeki iş imkânları ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusu da gösterilebilir.

ö 130

“Göç” olgusu, gönüllü veya zorunluluktan kaynaklı olduğuna bakılmaksızın göçmenin üzerinde psikolojik etkilere sahip olup, sosyal uyum sorunlarına da neden olabilmektedir. Göçmenlerin göç esnasında yaşadıkları olaylar, hayatları boyunca etkisinden kurtulamayacakları anılara dönüşmekte veya travmalar olarak hafızalarında yer edinmektedir.

Göç hikâyeleri, zorlu ve uzun yolculukları, her türlü insanlık dışı muameleyi göze almış insanları anlatmaktadır. Kısaca göç hikâyeleri, yapılan bu zorlu yolculukların sonucunda oluşmuş hüznü anıların toplamı olarak düşünülebilir. Her göç, içinde onlarca hikâye barındırmaktadır. Bu hikâyeler bir süre sonra sözlü kültür ortamında bulunan “anlatı geleneği” kapsamında kısa anlatılara dönüşmektedir.

Halk edebiyatında göç hikâyelerini içeren “gurbet” konusu, özellikle de gurbetteyken oluşan ruh halı ferdi veya anonim halk şiirinin hemen her türünde en çok işlenen konular arasındadır. Buna karşılık gurbetin nasıl oluştuğu, gurbete yol açan gerekçeler ile gurbete çıkma aşamaları halk şiirinde çok az işlenmiştir. Dolayısıyla göç yollarında oluşan anlatıların halk edebiyatı için önemli bir malzeme sunduğu söylenebilir.

Göçü yaşayan insanlar “Göçmen edebiyatı” ya da “Sürgün edebiyatı” kavramı için kaynak kişilerdir. Göçmenleri sözlü tarih unsurları olarak değerlendiren Sağır, bu insanların yaşayan bir kültürel belek olduğunu belirtmektedir (2012: 13). Bu tür çalışmaların daha çok sürgün edebiyatı çerçevesinde yoğunlaştığı bilinmektedir.

Göçmenlerle ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmı göçlerin uluslararası boyutu, siyasal ve sosyal sonuçları ile hedef ülkedeki uyumla ilgili çalışmalardan oluşmaktadır. Makalede göçlerin uluslararası boyutu, sosyal, siyasal, kültürel ve uyum konuları değerlendirilmeyecek, göç esnasında göçmenlerin yaşadıkları olaylar ile bu yaşananlara bağlı olarak göçmenler tarafından oluşturulan anlatılar ele alınacaktır. Çalışmamız alan araştırması, sözlü tarih çalışması, biyografi ve göç sürecinde gözlemde bulunmayıp esas olarak, doğrudan göçte yer alan göçmen veya kaçakçılarının anlatılarına odaklanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Göç üzerine yapılan çalışmalarda konuyla ilgili hukuki terimleri ve kaçak/kaçakçılıkla ilgili kişilerin geliştirdiği kavramları bilmek konuyu değerlendirmede kolaylık sağlayacaktır. Schloendhart, “uluslararası kaçakçılık örgütleri” ile ilgili aktörleri finansör, aracı, ulaşım görevlisi, rüşvet verilmiş kamu görevlileri, bilgi toplama sorumlusu, kılavuz, tahsildar, para aklama sorumlusu ve sosyal destek sorumlusu olarak sınıflandırmış ve ayrıntılı olarak açıklamıştır (aktaran Yılmaz, 2014: 1690). Bu kavramların bir kısmı aynen geçerliliğini korurken bunlara ek olarak hedef ülke, kaynak ülke, insan ticareti, göçmen kaçaklığı, iltica, mülteci, şebeke, kaçakçı, sığınmacı, göçmen, yasadışı göç, göç, koyun vb. kavramlar da uygun olarak kullanılmaktadır.

Çoğunlukla “insan ticareti” ile “göçmen kaçaklığı” kavramlarının birbirleriyle ilgileri olmamasına rağmen bu kavramların aynı anlamda kullanıldıkları görülmektedir. İnsan ticareti kişiye karşı işlenen ve rızası dışında onur kırıcı işler yaptırmak veya durumlara sokmak olarak açıklanabilir. İnsan ticaretinde kişinin istismarı söz konusudur. Göçmen kaçaklığı ise bir devletten başka bir devlete yasal olmayan yollardan geçmeyi ifade etmektedir. Göçmen kaçaklığında devletlere karşı işlenen bir suç olmasına karşın kişinin gönüllülüğü söz konusudur.

Aracı, tahsildar, kılavuz ve koyun kelimeleri göçmenler ve göçmen kaçakçılarının sıklıkla kullandıkları kavramlardır. Aşağıda ayrıntılı bir biçimde tartışıldığı gibi aracı göçmenleri doğrudan bir yere götüren kişi olmayıp, onların asıl kaçakçılara ulaşmalarını sağlayan kişidir. Çoğunlukla her aşamada sadece kendileri kaçakçılarla iletişime geçer ve göçmenin kaçakçıya ulaşmasını engelleyerek ona olan mecburiyetin sürekli devam etmesini sağlar. Bu durum parasını tahsil edinceye kadar devam eder. Tahsildar, göçmenden göçten önce ve göç esnasında parayı tahsil eden ve koruma altına alan kişidir. Tahsildarlar çoğunlukla parayı yasal yollardan aklama konusunda uzmanlaşmış, yasaları yakından takip eden ve sürekli değişen kişilerdir. Tahsildarların sık sık değişiyor oluşu tamamen paranın güven altına alınması ile ilgili bir durumdur. Kılavuz, göçmenlerin bir noktadan sonraki noktaya (bir ülkeden başka bir ülkeye) götürmek için rehberlik eden kişidir. Kılavuz bir yanıyla sorumlu gibi görünse de

göçmenlerin yaşadıkları zorlukları kısmen kendisi de yaşar. Koyun ise daha çok kaçakçılıkta görev alan aracı, kılavuz, tahsildar ve kaçakçı gibi kişilerin, koyunun uysal ve söz dinleme yönüne benzerliğine binaen göçmenler için kullandıkları kavramdır (K1-K10).

Göç araştırmalarında hedef ülke göçmenlerin ulaşmak istedikleri, yaşam hayalini kurdukları ülkedir. Kaynak ülke ise ekonomik, politik, kültürel gibi gerekçelerle göçmen adayının ayrıldığı ya da ayrılmak istediği, diğer bir ifadeyle göçmenin yurdu olan ülkedir. Özkul (2012) yapılan çalışmalardan da farklı örnekler vererek yasadışı göç ve uluslararası göçün “ulus ötesi” göç olarak adlandırılması gerektiğini belirtmektedir.

İltica, ülkesinden ayrıлып başka bir ülkeye sığınma olarak açıklanabilir. Yılmaz bu kavramı, “Herhangi bir cezai takibat ve mahkûmiyetten kurtulmak veya suçluların geri verilmesi hükümlerinden sıyrılmak amacıyla, uyuşukta bulunmadığı devletin ülkesi kaçan kimseye tanınan yerel dokunulmazlık” (1995: 404) şeklinde tanımlamaktadır. Mülteci ise ırkı, dini uyrukluğ, belirli bir sosyal gruba bağlı olması ya da siyasal görüşleri nedeniyle işkence görme endişesiyle, uyuşuk olduğu devletin dışında bulunan ve korkudan dolayı ülkesinden koruma istemeyen insandır (Bouchet-Saulnier, 2002: 250).

Göç, bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmelerine; göçmen ise göç eylemine katılan kişi, diğer bir ifadeyle bir memlekete yerleşmek için başka bir memleketten gelen kimseye (Özcan, 1993: 262) denir. Yasal olmayan yollarla ülke sınırlarını aşan insanlara yasadışı göçmen denilmektedir. Şebeke, belli bir iş için bir araya gelen insanlar topluluğ, örgüttür (Yılmaz, 1995: 839). Yapılan görüşmeler boyunca kaynak kişilerin şebeke kelimesini çok rahat ve bilinçli kullandıkları aynı zamanda yasadışı göçlerle ilgili diğer kavramlara da vakıf oldukları anlaşılmıştır.

Göç yolları

Yasadışı göçmen hareketleri açısından Türkiye köprü görevi gören bir ülkedir. Bu görev Yakın ve Uzak Doğu ülkelerinden gelen kişiler için geçerli bir durumdur. Bu, Doğu ülkelerinden gelen bir mültecinin günlük yemeğinin karşılanması ve kurtuluşunun gerçekleşmesi için katlanması gereken kısa süreli bir durum olarak kabul edilmektedir (K7). Çalışmamızın esas teması ise kaynak ülke olarak Türkiye’den Avrupa’ya yapılan yasadışı göçlerdir. Bu nedenle makalede Türkiye’yi köprü olarak kullanan göçmen anlatılarına başvurulmamış ve bunlar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Türkiye’den Batı Avrupa’ya gerçekleşen yasadışı göçmen hareketleri çok farklı yollardan yapılmaktadır (K1-K10). Bu yolların tamamında kendine göre zorlukları bulunmaktadır. Türkiye merkeze alındığında Ege’den yola çıkılarak, Bulgaristan Güzergâhını ve yasal olarak vize kolaylığı olan ülkelere uçak yolculuğu ile gidildikten sonra geri kalan yolculuk karayolundan (çoğunlukla yaya olarak) yapılmaktadır.

Deniz yolunu tercih edenler Ege sahillerinde farklı deniz taşıtlarını kullanarak İtalya kıyılarına ulaşmak için günlerce yolculuk yapmaktadır. Bulgaristan üzeri yolu tercih edenler debisi oldukça yüksek olan ve bu nedenle aşılması zor olan Meriç nehrini geçmek zorundadırlar. Bu yolu çoğunlukla Türkiye’de suçlu olarak aranan kişiler de kullanmaktadır. Çoğu zaman insan tacirleri taşıtlara alabileceği kişi sayısının çok üzerinde kişi alarak, taşıtların batmasına yol açabilmektedir. Böyle bir durumda deniz yolunu tercih edenlerin kurtulma şansları çok azdır. 2011 yılından sonra Ortadoğu ülkeleri ve Kuzey Afrika’dan bu yönlü trafik artmış ve buna paralel olarak denizde yaşanan kazalarda ve ölen kişi sayısında artış olmuştur. Oransal olarak fazla can kaybı yaşandığından zorunlu olmadıkça kaçakçılar bu yolu kullanmayı tercih etmemektedirler.

Bu yolların dışında Kafkasya üzerinden Rusya’ya, oradan da Polonya üzerinden batı Avrupa ülkelerine geçişler yapılmaktadır. Ancak bu yol da mesafenin uzunluğu ve iklim koşullarının zorluğu nedeniyle öncelikli olarak tercih edilmemektedir (K2-K6).

Yukarıda bahsedilen zorluklara ve tehlikelere rağmen göç etmeye karar veren kişilerin, göç yolculuklarında çeşitli olaylar yaşamaları kaçınılmazdır. Bu olaylar bizlere insanın yeni bir hayat uğruna mevcut hayatını nasıl tehlikeye atabildiğini anlamak açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Çalışma kapsamında göçmenlerle yapılan görüşmelerden derlenen bazı anekdotlar ekte verilmiştir.

Değerlendirme

Göç hareketi sadece bir ülkeden başka bir ülkeye geçme şeklinde değerlendirilmemelidir. Göç hareketi çok farklı boyutları olan “sınır geçme ve yasal sorunlar, göç edenlerin sosyal, yasal statüleri, göç edenlerin kendi ülkelerinin ekonomisine parasal katkıları, etiketlenilmeleri, iletişime geçtikleri sosyal ağlar ve işlevleri, politik hareketleri ve projeleri, kapsayıcı ve/veya dışlayıcı politikalar üzerine” (Kümbetoğlu, 2012: 49) yapılan çalışmaların tamamını kapsayan geniş bir yazındır.

Yılmaz’ın Kane’den alıntıladığına göre “göç” pozitif veya negatif bir olgu olarak değerlendirilmemesi gerektiği, modern çağın ekonomik değişim, ulaşım, politik baskı ve bireysel dürtüler sonucunda oluşan bir tepki olduğu ve göçün neden ya da sonuç olmasının yarattığı ekonomik, politik ve toplumsal sonuçları değiştirmedeği görüşündedir (2014: 1692). Doğrudan ya da dolaylı olarak göç olayına dâhil olan kişilerle yaptığımız görüşmelerde göçün temel nedeninin politik veya ekonomik olduğu, ancak sonucun ise sadece ekonomik ve politik olmadığı, aynı zamanda önemli düzeyde kültürel değişimlere de yol açtığı anlaşılmaktadır.

İçinde farklı nedenler barındıran ulus-ötesi göçler ‘içeri’ girmek isteyen ‘istenmeyenler’ için her türlü bezdirici uygulamalar yapılmakta, (Danış, 2004: 185) sınırlardaki sert engeller sınırları aşmada yeni güzergâh arayışlarına, yöntemlerin

sürekli değişimine ve yenilenmesine yol açmaktadır. Örnek 1’de yer alan güzergâh uzun süre en yoğun kullanılanı iken Hırvatistan’ın sert müdahalesi sonucunda yasadışı göçmenler yeni arayışlara girmek zorunda kalmıştır. Bu güzergâh artık yasadışı göçler için çok işlevsel olmadığından önceki yıllar kadar kullanılmamaktadır (K5-K8).

Göç esnasında yaşanan olaylar göçten sonra ve göçe hazırlanan kişiler arasında yoğun olarak anlatılmaktadır. Bu anlatılar sözlü aktarım şeklinde yapıldığından büyük oranda değişime uğramaktadır. Anlatılardaki acımasız uygulamaların yumuşamaya doğru evirildiğinin farkında olan göçmen adayları yine de fikirlerini değiştirmemektedirler. Yedinci ve dokuzuncu örnek metinlerde adayların tanık oldukları olaylar bu durumu ispatlar niteliktedir.

Göç dair anlatılar kurgusal olmayıp gerçek hayattan alınma, yaşanmış anekdotlardır. Anlatılar anılara dayandığından kişiler tamamen gerçek kişilerdir. Kişiler arasında mağdur edilen ya da eden kişilerin yanı sıra güvenlik görevlileri ve yabancılar da yer almaktadır. Olayların coğrafyası ise kendi yurdundan başlayıp sınır boylarında yoğunlaşmakta ve hedeflenen mekâna kadar devam edebilmektedir. Anlatıcı ve anlatıyı yaratanın sosyal, siyasal ve ekonomik etkenler olduğunu belirten Ekici, “mitos”, “epos” ve “romans” dönemlerine göre gelişme gösterdiğinin kabul edildiğini belirtmektedir (Ekici, 2005: 225). Oysa göç/göçmen anlatılarında belli bir anlatı geleneği ya da anlatıcı grubu yoktur. Tamamen göçmenler ile göç olayını organize eden kişilerin anlatımlarına dayanmaktadır. Bu anlatıların, amaçlanan hedefe ulaşılmışsa gülünç olayları daha fazla içerdiği; amaçlanan hedefe ulaşılmadığı takdirde ise hüznün ve zorlukların yoğun olduğu anıları içerdiği anlaşılmıştır. Bu açıdan göç anlatılarının bir geleneğe bağlı olarak oluştuğunu veya bir gelenek oluşturduğunu söylemek güçtür. Ancak günümüzde kaçak göçlerin yoğunlaşmasının etkisiyle tamamen yol hikâyelerine dayanan çoğunlukla kısa anlatı, nadiren de uzun anlatılardan oluşan yeni bir tür oluştuğunu söylemek fazla iddialı olsa da böyle bir durumun varlığı söz konusudur.

Türün anonim olması¹, kimi anlatıların kısa sürede fıkraya dönüşebilme özelliğine sahip olması, yine ders verici özelliklerin yoğun olması gibi nedenlerden ötürü halk edebiyatı bağlamında değerlendirilmesi gerektiği kanısını uyandırmaktadır. Öte yandan “küçürek öykü”ye çok benzemesi ve anlatıların büyük kısmının da göç edebiyatına dâhil edilmesi bu türün modern edebiyat kapsamında değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Bir topluma ait kültür özelliklerinden ziyade herhangi bir topluma ait olamayan “Göç Kültürü” olarak adlandırabileceğimiz karma bir kültür ortamından söz edilebilir. Örnek metinlerin içeriği ve kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre göç esnasında Uzak Doğu, Orta Doğu ve Afrika kökenli

¹ Burada anonim kavramı söyleyeni unutilan anlamından ziyade bilinçli bir unutuş veya başkasının anlatısı şeklindeki yaklaşım kendilerini güvene alma refleksi olarak düşünülebilir.

göçmenlerle birlikte yolculuk yaptıkları, çoğunlukla birbirlerinin dillerini bilmemelerine rağmen göçmenlere has bir iletişim dili geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Yolculuk boyunca karşılaştıkları farklı kökenden insanların etkisiyle şaşırtıcı bir şekilde hoşgörülü bir ortamın oluştuğu da anlaşılmaktadır.

İşlev açısından anlatılara bakıldığında hedef kitle iki açıdan değişmektedir. Birincisi tamamen göç yolunda yaşananların güldürme-eğlendirme işlevi gözetilerek anlatılmasıdır. İkincisi ise dinleyicilerin zevkle ve defalarca dinlediği/dinlemek istediği göçmen adaylarıdır. Bu anlatılar göçmen adaylarına bir nevi eğitim amacını taşımaktadır. Bir göçmen adayı için yolda kimlere güvenilip güvenilemeyeceği, kendilerini nasıl koruyacakları, iltica başvurularının ülkeye göre nasıl olacağı, diğer göçmenlerle ilişkileri vb. karşılaşılabilecek tüm durum olasılıklarını barındırmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında anlatının hedef kitlesi esas olarak yine göçmen adaylarıdır.

Yukarıda anlatılan kavramlar, göç yolları, anılar, yaşananların tamamı bir araya geldiğinde çoğunlukla bizzat göçü yaşayanların oluşturduğu “göç edebiyatı” dışında göçmenlerin anlatılarına bağlı olarak oluşmaya aday geniş bir edebiyat türü söz konusudur. Örnek anlatılar, göç olayına dâhil olmuş kişilerin doğrudan yaşadıkları anılarından seçilmiş metinlerdir. Metinleri sadece bir edebi metin olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin halet-i ruhiyelerini de anlamakta önemli veriler sunmaktadır.

Birinci örnek metinde mahkeme salonunda geçen “sanık ile savcı” arasındaki konuşmada gülünç unsurların olduğu görülmektedir. Metin bu yönüyle fıkra türüne oldukça yaklaşmaktadır. Bu açıdan metin rahatlıkla bir halk edebiyatı metni olarak değerlendirilebilir. Üçüncü örneğe benzer anlatılar özellikle bekâr göçmen adayları arasında yaygın olarak anlatılır. Bu örneğin de fıkraya dönüşme ihtimali yüksek olan bir anlatı olduğu görülmektedir.

İkinci örnek metinde yer alan konuya benzer anlatılar göçmenler arasında yaygın olarak anlatılmaktadır. Ters yönde bir davranış olduğundan göçmenler ile göçmen adayları arasında yoğun olarak anlatılmaktadır. Kaynak kişilere göre buna benzer olaylar az, ancak aynı olayın defalarca değiştirilerek anlatılması çok yaşandığı anlamı çıkarılmaktadır. Bu durum aslında her göçmenin kaçakçılara verdikleri paraları anımsattığından onları mutlu etmekte ve sürekli değiştirilerek anlatılmaya devam etmektedir.

Yasadışı göçmenlerin hayatının kaçakçılar için “para alındıktan sonra” bir anlam ifade etmediği anlaşıyor. Dördüncü metinde de görüldüğü üzere yasadışı göçmenlerin hayatının kamu görevlileri için de bir değer taşımadığı ya da önemsenmediği anlaşılmaktadır. Yine göç kültürü kapsamında değerlendirebileceğimiz hangi milletten olursa olsun zor durumdakilere kurtarma/yardım etme [kurtuluşları ya da yakalanışları kesinleştğinde] konusunda birbirlerini destekledikleri anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak kendinden olana öncelik verme, yedinci örnekte görüldüğü üzere diğer

göçmenlerin durumu anlamasını önlemek amacıyla kendi dilinde [Zazaca] mesaj verdikleri görülmektedir.

Beşinci örnekte yer alan “Rambo!” lakaplı kişinin giyimi, taktığı altın zincir ve küpe gibi unsurlar kültür şoku olayının yaşandığı göstermektedir. Yine altıncı örnekte de kültür şoku olarak değerlendirilebilecek olan davranış karakol kapısında istasyonun adresi sorulduğunda kadının arkasını dönüp “İstasyon bu’dur!” örneği sayılabilir. Bütün anlatılarda kültür şoku olarak değerlendirilebilecek bu durumla farklı düzeylerde karşılaşmaktadır.

Sonuç

Farklı kültürlere sahip insanlar göç esnasında bir araya gelmektedir. Bu durum kolay bir şekilde kültür alışverişini sağlamakta ve farklı toplumlara ait bireylerin birbirini tanımasına katkı sunmaktadır. Aynı zamanda bireyin, yeni kültüre ayak uydurmasına psikolojik açıdan hazırlık sağlayıcı etkiye sahiptir.

Bu anılar tecrübe sahibi kaçakçı, gidip dönmüş ya da gidememiş kişiler tarafından anlatılmaktadır. Bir anlamda kaçak olarak gitmeyi düşünen göçmen adayları ve yola çıkacak olanlar için hazırlayıcı bilgiler ihtiva etmektedir. Bu anılar, yasadışı göçmen adaylarına hem psikolojik hem de fiziki bakımdan yol boyunca karşılaşabilecekleri zorluklara önceden hazırlıklı olma imkânı sunmaktadır.

ö 136

Anlatıların neredeyse tamamı yolculukta yaşanan zorluklar üzerinedir. Dolayısıyla doğrudan oluşan kalıcı folklorik unsurlar sınırlıdır. Ancak aktarımı kolay olan, özellikle güldürücü özellikte olanlar, halk kültüründe bulunan sözlü kültür taşıyıcılarının katkısıyla kolayca yayılmaktadır.

Hedef ülkeye varılana kadar yolda farklı milletlerden göçmen ve kaçakçılarla iletişime geçtiğinden birbirlerinin dillerini bilmemelerine rağmen sembolik anlam taşıyan iletişim biçimleri gelişmiştir.

Aracı, koyun, tahsildar, kılavuz ve şebeke gibi terimlerin hem göçmenler arasında hem de göçmen kaçakçıları arasında “göçmen folkloru” kapsamında değerlendirilebilecek yeni anlamlar kazandığı görülmektedir.

Makalenin ekinde gösterilen örneklerde de görüleceği üzere hem halk hem de modern edebiyat için üzerinde çalışılabilecek, kurguya dayanmayan ve tamamen gerçek hayattan alınma önemli edebi metinler elde edilebilir. Bu açıdan mümkün olduğunca ilgili kişilerle iletişime geçip kayıt altına alınmalıdır.

Milliyetine bakılmaksızın uluslararası ilişkiler, sosyoloji, psikoloji, edebiyat başta olmak üzere sosyal bilimlerin tüm alanlarının kullanabileceği bu anlatılardan yasadışı göçmen hafızasına dayanan arşiv oluşturulabilir.

Kaynakça

Bouchet-Saulnier, F. (2002). İnsancıl Hukuk Sözlüğü. (Selahattin Bağdatlı Çev.), İstanbul: İletişim.

- Çiçekli, B. ve Demir, O. Ö. (2013). Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler, Ankara: Karınca.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, Birikim. No: 184-185. Ağustos-Eylül.
- Ekici, M. (2005). Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art zamanlı (Diyakronik) ve eş zamanlı (Senkronik) Bir Bakış, Fikret Türkmen Armağanı, İzmir.
- Kolukırık, S. (2014). Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler, Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWt). 6(2).
- Kümbetoğlu, B. (2012). Göç Yollarında “Nasıl” Sorusu, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar. (Der. S. Gülfer İhlamur Öner-N. Aslı Şirin Öner) İstanbul: İletişim.
- Özcan, H. (1993). Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü. İstanbul: Alfa.
- Özkul, D. (2012). Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma, Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar. (Der. S. Gülfer İhlamur Öner-N. Aslı Şirin Öner) İstanbul: İletişim.
- Sağır, A. (2012). Zorunlu Göçler, Sürgünler ve Yol Hikâyeleri-Ulupamir Örneği. Ankara: Nobel.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic. 9(2).
- Yılmaz, E. (1992). Hukuk Sözlüğü. Ankara: Yetkin.

Not: Kaynak kişilerin talepleri üzerine kaynak kişi bilgileri çalışmada yer almamakta, kişisel arşivimde saklı tutulmaktadır. Kaynak kişiler K1 ile K10 arasında kodlanmıştır.

EKLER

Örnek 1

Türkiye’den resmi yollardan Bulgaristan üzeri Bosna Hersek’e kadar gittik. Hırvatistan sınırından planlandığı gibi gidilemeyince orman yolunu kullanarak yaklaşık beş saatlik yürüyüş sonunda Bosna sınırından iyice uzaklaşmıştık. Saat sabahın altısı tam kurtulduk derken bir anda etrafımızı çok sayıda polis sardı. 7 gün insanlık dışı muameleyle mülteci kampında kaldıktan sonra bizi mahkemeye çıkardılar. Hâkim bana sordu:

-Siz yasadışı yolları kullanarak niye Hırvatistan topraklarına girdiniz?

-Gezmek için geldik.

-O zaman niye orman yolunu kullandınız?

-Uçak ya da kara yolu ile izin vermediniz ki! (K7)

Örnek 2

Biri çok kez şebekelerin oyununa gelerek sınırda veya otellerde yakalandı. Her seferinde de parasını kaptırdı. Birkaç yıl geçtikten sonra aynı kişi şebeke ile iletişime geçip sağlam bir şekilde Batı Avrupa'ya ulaştı. Pazarlığa göre oraya ulaştığında parayı verecekti. Ancak izini kaybettirerek şebeke ekibini yüz bin civarında dolandırdığını da duyduk (K3).

Örnek 3

Romanya-Macaristan (Türkiye'den bir grup) sınırında çok yoksul olan bir köyde geceyi geçirip sabah 6 civarında Macaristan'a geçmeyi planlıyorduk. Köy sakinlerinin çok yoksul olması ve göçmenlerin de sık sık burayı geçiş yolu olarak kullanması, onları para kazanma yolu olarak yatak [oda veya ev değil] kiralama işine alıştırmıştı. Gruptakilerin her biri ayrı bir eve geçerek geceyi burada geçirdik. Grupta yer alıp şehirde hiç yaşamamış ve yıllarca evli olan bir arkadaş "Sonya" adında bir hayat kadınıyla geceyi birlikte geçirmiş.

Sabah anlaşılan saate gelmeyince panikledik acaba gece baskın mı oldu diye. Tüm korkulara rağmen bulunduğu eve gittiğimizde bir türlü gelmek istemedi. Gerekçesi ise "Ben yıllarca bir yabaniyle yaşamışım. Sonya'yla yeniden hayata döndüm." deyip gelmedi. Tabi sonradan duydum ki sınırı geçemeyince Türkiye'ye geri dönmüştü (K4).

Örnek 4

Günlerdir araçlarla yaptığımız görüşmeler sonucunda Söke'de bir koyda 500 yakın kişi gemiye bineceğiz. Yaşlı, genç, kadın çocuk her yaşta ve farklı milletlerden insan var. İçeri giren herkese sert çıkan kaptan onları kontrol altına almak için baskı uyguluyordu. Gemi İtalya'ya hareket edecekti. Biz, Söke'den ayrıldıktan bir süre sonra gemi su almaya başladı. Kaptana söylememize rağmen sıkıntı olmayacağını söyleyip yola devam etti. [Şebekesinin zararındansa da insanların ölmesi daha cazip görünüyor] Gemidekilerin bir kısmı ölmeyi göze alarak devam edilmesini istiyordu.

En sonunda anlaştık. Gemiye Türkiye sınırlarına yakın ve تنها bir yere bırakmayı kabul ettirdik. Bir koyun girişinde derinlik iki metrenin altına indikten sonra kaçakların yarısından fazlası suya atlayarak karaya çıkmaya başladı. Denizkestaneleri ve kayaların keskinliği her tarafımızı kan içinde bırakmıştı. Aramızda iki ayağı olmayan bir engelliyi de sırayla karaya kadar taşıdık. Haberimiz yok ama jandarma bizi uzaktan izliyormuş. Çıktıktan sonra birkaç arkadaşımın bir ağacın altına oturduk. Karşımızda bir anda birkaç asker belirip "Arkadaşlar afiyet olsun" dediler. "Oğlum akşam rahat gittiniz niye şimdi döndünüz?" diye sorunca bende "Ölelim mi komutanım?" dedim. Bunun üzerine asker "Ölseniz ne olacak ki" diye cevap verip, "Hadi defolun gidin! Serbestsiniz." dedi. Ben ve birkaç arkadaşım tekrar İzmir'e dönüp araçlarla yeniden iletişime geçmeye çalıştık (K5).

Örnek 5

Uçakla İstanbul'dan Bosna Hersek'e gittik. Uçaktan inip havaalanının dışında boynunda altın zincir, kulakları küpeli dev gibi birkaç adam karşıladı. Bizi Türkiye'den daha önce gelen başka bir grupla birleştirerek dağ başında dışardan asma kilitle kapatılmış bir kulübeye bıraktılar. Ülkenden ayrıldıktan sonra gerçekten koyun gibisin. Elden ele satılan bir malsın. Bana en büyük ders de bu oldu. Hiçbir şekilde dışarı çıkmamıza izin vermiyorlardı. 28 gün boyunca günde sadece biraz peynir ve kurumuş somun ekme veriyorlardı. Sonunda bizi bir tır kasasına doldurdular ve Hırvatata [Hırvatistan] doğru yola çıkardılar. Yolculuk saatlerce sürdüğünden arabanın içi çok kirlenmişti aramızda bir arkadaş ayakkabı bağı cebinde çıkararak çadırı önce yırttı daha sonra da bu bağla çadıra düğüm atarak yırtılmayı durdurdu². Hırvatistan'da Rambo³ diye biri bizi karşıladı ve gece saat 9 civarı üçer-beşer kişi bota bindirdiler. Hırvatistan'dan İtalya'ya doğru 200 km hızla hareket ediyoruz. O yolculukta her türlü korkuyu yaşadım. Her an bottan düşüp ölebilirdin. Zaten botla yolculukta çok sayıda göçmen daha önce ölmüştü. Bu ölümlü deniz geçişlerini çok kez dinlemiştim. O an Türkiye'ye dönebilmek için her şeyi yapabiliydim ve hayatımın en büyük pişmanlığını yaşıyordum. Sahile yetiştiğimiz anda İtalya polisi bizi yakaladı (K1).

Örnek 6

İtalya'da bir şebekeye ulaştıktan sonra dört arkadaşla Almanya'nın Münih kentine bir istasyona bıraktılar. İstasyonda polis bizi görür görmez gözaltına aldı. Biz karakolda hemen ilticaya başvurumuzu yaptık. Almanca hiç bilmiyorum ama diğer arkadaşların bazıları "tarzanca!" bazı ifadeler öğrenmiş bazıları da "perfekt!" biliyor. Ben de yolda bazı kelimeler arkadaşlardan öğrenmeye çalışmışım. Bana dedikleri tek şey "vois to abonof" (İstasyon nerede) cümlesi ile bir şekilde istasyona ulaşabileceğimi söylemişlerdi. Sabah hepimizi serbest bıraktılar. Münih ortasında mal gibi kalmışım! O istasyon cümlesi aklıma geldi ve karakoldan çıkarken kapıda duran dudaklarında, dilinde, kaşlarında ve kulağında küpeler olan bir kadına (Tabi entsülgin'ı da öğrenmişim yolda):

- Entşülgin (Affedersin)
- Bitte Şön! (Rica ederim)
- Veis to abanof? (İstasyon nerede)

Kadın bir anda döndü ve eğildi "abonof" das dedi (K4).⁴

Örnek 7

İzmir Basmane'de çok sayıda şebeke temsilcileri bir araya gelmiş. Yaklaşık 1500 kişiyi gemilere bindirecekler. Botlarla gemiye doğru herkes kendi adamlarını içeri sokmaya çalışıyor. Biri yüksek sesle sakın olun herkes binecek başka bir dille

² Genel olarak bu işi tecrübeli bir kişi yapar. Aksi taktirde Çadır tamamen yırtılabilir bu da hayati tehlikeye yol açabilmektedir (KK).

³ Ünlü bir mafya babası, kaçakçılar arasında acımasızlığı ve dev cüssesiyle tanınmaktadır (KK).

⁴ Almancanın doğru yazımından ziyade kaynak kişinin söylediği şekliyle yazıya aktarılmıştır.

de başka şeyler de söylüyor. “Goş mi ser menî, xo prodi erdu memanî şêrê zere.”⁵ Biri demir biri ahşap iki gemiye bindiriyorlardı. Biz ahşap olan gemiye binmiştik. 450-500 kişiyiz sabaha karşı gemi hareket etmeye başladı. Hareket eder etmez sahil güvenlik fark etti gemimizi. Demir olan gemi hızla uzaklaştı bizim gemi ise sahil güvenliğin darbeleri ile su almaya başladı. Bu arada sahil güvenlik gemisi de durmadan su sıkıyordu. Biz gemide bayrak salladık, istiklal marşı okuduk, İzmir marşını bile okumamıza rağmen su sıkmaya devam ettiler. Biz ne yaptysak kar etmedi ve gözaltına alındık. Bu şekilde 10 ay boyunca İzmir Basmane’de bekleyip, yedi kez şansımı denedim bir türlü yurt dışına kaçamadım (K8).

Örnek 8

Romanya’ya uçakla gidiyorum. Türkiye’den ayrıldıktan sonra Türk pasaportunu sakladım ikinci defteri çantadan çıkardım. Uçak Sofya’ya indikten sonra gözüme kestirebileceğim bir uzman aradım. Bir bayanın bulunduğu banko sırasına girdim. Tam pasaportumu görevli bayana uzatacakken bir uzman seslendi:

-Komşu sen gel yan odaya. Komşu imza at.

İmzayı attım üzerinde çalışmama rağmen tutturamamıştım. Bana dönüp baktı ve dedi ki:

-Komşu bu sahtedir.

-Doğrudur! Al sana bu iki yüz lirayı beni bırak.

-Bilmirem sen bin lira ver.

-Komşu al sana üç yüz lirayı beni bırak. Beni göndersen eline ne geçer?

-Velle bu azdır komşu.

Adam kabul etmedi ve beni İstanbul’a geri gönderdi. Gelir gelmez gözaltına alınıp bir nezarethaneye koydular. Bu arada görevliye pasaportun sahte olduğunu ve gerçek pasaportumu çaldığımı söylemişim. Uzaktan bir sesle ana avrat küfür ederek nezarete doğru, “Bu o. çocuğu bu pasaportu kime yutturmaya kalkıyor!” diye bağırarak biri geliyor.

-Bu pasaportu nereden aldın?

-Puülüümüür’den aldım.

-Tunceli Pülümür’den mi?

-Yok, ağabey Bulgaristan Pulumur’den.

⁵ İfadeler Zazaca olup “Bana kulak asmayın içeri girebilen girsin.” anlamını taşımaktadır.

-Niye aldın?

-Karı için gittim. Pasaportum çalınınca bu defteri parayla aldım. Komiserim bunu resmi kayıtlara geçme. Ayıptır! Hâkimlere, savcılara, aileme rezil olurum vallahi.

-Tamam, madem doğruyu söyledin ben hallederim.

İfadede ne yazdığını bilmiyorum ama mahkeme beni serbest bıraktı. Almanya'ya ulaşmak amacıyla bunun gibi defalarca farklı zaman ve farklı yerlerde şansımı hep denedim. Çok kez gidebildim, orada kalmak için fırsatım da oldu, ama buradan da vazgeçemedim (K4).

Örnek 9

92-93 yıllarında daha 16-17 yaşlarındayım. İnşaat çevresinde bazı gruplar vardı para karşılığında yurtdışına götürüyorlardı. O zaman en az üç bin markın olması gerekiyor. Almanya'yı o kadar anlatılar ki artık bende gitmeye karar verdim. Altı arkadaş o gruplardan biriyle iletişime geçtik. Bize yasal yollardan Romanya'ya gitmemiz gerektiği ve orada buluşacağımızı söyledi. Topkapı'dan bilet aldıktan sonra yola çıktık. Bulgaristan'da dört kişiyi indirdiler, ben ve bir arkadaş Romanya ulaşabildik. Trenden indiğimiz anda bizi karşılayacaklarını söylemişlerdi. İner inmez biri bana filan kesen misin? Diye sordu evet deyince anlaştığımız asıl adamın yanına ulaştık. KK. parayı ver dedi. Ben de az vermeye çalışıyorum. Bir şekilde onu kandırıp 2500 mark verdim. Kendisine 1000 mark aldı geri kalanını verip filan kese vereceksin dedi. Bu paradan beş yüzü bana harçlık kalacak.

Aracı beni Bükreş'te sorumluya götürdü. Bana verilen ismi sordum. Gidip kendisine 1000 mark verdim.

-Sadece bu kadar mı var lan?

-Evet.

-Buraya gelirken benden öncekine para vermedin mi?

-Yok, ağabey, bu parayı da o bana verdi.

-Neyse hadi geç bakalım.

Arkadaşlarına "Bunu da koyunların yanına götür." diye seslendi. Bir hafta boyunca her akşam parklarda toplanıp her seferinde saat on iki civarında bu akşam da olmadı yarın gideceğiz deyip erteliyorlardı. Sonraki gidişlerimin birinde yedi ay kaldığımız oldu. Kimisi yıllarca kalabiliyor bazen de üç günde gidilebiliyordu. Sekizinci gece 96 kişi bir tıra bindirdiler. Önde siyah bir cip ellerinde telsiz olan adamları takip ediyoruz. Gündüz tırla yolculuk yapıyoruz gece yedi-sekiz saat boyunca dağ, bayır, dere, tepe demeden yürüyerek ülke sınırlarını geçiyoruz. Güneş doğmadan yeniden başka bir tıra binip yolculuğa devam ediyoruz. Her binişte farklı araçlar para alıyorlardı. En zoru da Avusturya-Çek

Cumhuriyeti sınıırıydı. Genç ve atik olmama rağmen askerlere yakalanmamak için üç saat çömelmiş vaziyete bekledim. Farkında olmadan soğuktan dizlerim tutulup donmuştu. Herkes kamyonu hızla gidiyor ama ben bir türlü doğrulup binemiyorum. Hayatımda böyle bir şeyi ne önceden ne de sonrada yaşamadım. Bir aracı ve şoför beni o halimle kamyonun içine attılar. İnsanların nefesiyle kendime gelebildim. Üç gün üç gece sonra Berlin'e sıkı orman olan bir bölgeye geldik. Beyaz elbiseli bir adam 150 markı olan versin bu tarafa geçsin dedi. Bindirdikleri yeni araba hiç durmadan sadece ışıklarda inebilen insin dedi. Bu şekilde kimisi yakalandı kimisi ise kaçıp kurtuldu (K9).